

Ιδού οι θησαυροί της Βικελαίας

Εκατομύρια χειρόγραφα της ιστορίας της Κρήτης και της καθημερινής ζωής από το 1272 μέχρι το 1975, σπάνιες φωτογραφίες και γκραβούρες, πίνακες ζωγραφικής, παλαίτυπα από τον 15ο αιώνα, 250.000 τόμοι βιβλίων, 300.000 εφημερίδες, 500 τίτλοι περιοδικών, 1.650 ώρες με σπάνιο οπτικοακουστικό υλικό. Οι υψηλού επιπέδου εκδόσεις της φτάνουν τους 135 τίτλους, εκτός από τα 25 τεύχη του φιλολογικού- ιστορικού περιοδικού «Παλίμψηστον». Η Κρήτη (χάρη στη Βικελαία) κατέχει το μοναδικό παγκοσμίως πρόνιο να έχει το αρχείο των κατακτητών της για τους σχεδόν 7 αιώνες σκλαβιάς (Ενετοκρατία 1272-1669, Τουρκοκρατία 1669-1898) αλλά κι αυτό της διοίκησης στη γερμανική κατοχή. Κι έτσι να μπορεί να μελετά την ιστορία της. Ανάμεσα στα αρχεία των χειρογράφων (εγγράφων) είναι αυτά των Ενετών Δουκών της Κρήτης, της τουρκικής διοίκησης και των καδής, των οθωμανικών δικαστηρίων και της

δημογεροντίας, τα αρχεία των κρητικών επαναστάσεων από το 1821, τα πρακτικά των συνεδριάσεων της βουλής και οι αποφάσεις του Αρμυστή και των κυβερνήσεων την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας, το αρχείο της γερμανικής κατοχικής διοίκησης, του γραμματέα του ΕΑΜ, του δήμου Ηρακλείου από το 1882 και πολλά άλλα.

Ανάμεσα στις 50 και πλέον σπουδαιότερες βιβλιοθήκες είναι αυτές του Δ. Βικέλα, του Γιώργου και της Μαρώς Σεφέρη, της Έλλης Αλεξίου και του Μάρκου Αυγέρη, του Φιλεκαπαιδευτικού και του Γυμνασίου.

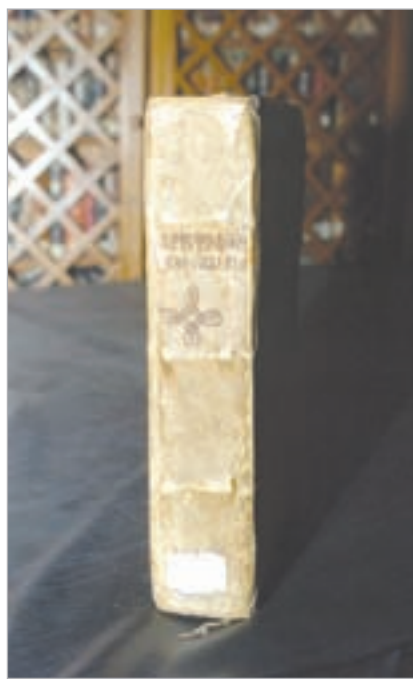
σως ορισμένοι έχουν την πλάνη ότι η Βικελαία είναι απλά μια συνηθισμένη, μεγάλη έστω, βιβλιοθήκη της πόλης του Ηρακλείου. Ίσως αυτή η πλάνη να υπάρχει και στους παράγοντες της πόλης, ελάχιστοι από τους οποίους έχουν επισκεφτεί τη Βιβλιοθήκη, εκτός φυσικά από την τελετή των εγκαίνιων των διάσπαρτων κτιρίων όπου σήμερα λειτουργεί, όταν βρέθηκαν εκεί μαζί με τις τηλεοπτικές κάμερες... Η Βικελαία δεν έχει μόνο εκατοντάδες χιλιάδες τίτλους βιβλίων. Έχει τα αρχεία της ιστορίας της Κρήτης από τον 13^ο αιώνα, παλαίτυπα (η πρώτη μορφή των βιβλίων) από τον 15^ο αιώνα, περιοδικά και εφημερίδες από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, διοργανώνει - όταν την αφήνουν! - παγκοσμίου ενδιαφέροντος συνέδρια και εκθέσεις, όπως αυτές με τα έργα του Δομνίκου Θεοτοκόπουλου (1990), τις Εικόνες της Κρητικής Σχολής (1993), τα πορτρέτα Φαγιούμ (1998), το παγκόσμιο Φιλοσοφικό Συνέδριο, ενώ επί χρόνια λειτουργεί τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών. Παράλληλα έχει προχωρήσει σε 135 εκδόσεις βιβλίων υψηλού επιπέδου και εκδίδει το φιλολογικό - ιστορικό περιοδικό «Παλίμψηστον». Ας δώσουμε μια εντελώς συνοπτική περιγραφή των θησαυρών της για να κατανοήσουμε για τι ακριβώς μιλάμε.

Σήμερα η βιβλιοθήκη της Βικελαίας αποτελείται από σχεδόν 50 επιμέρους μεγάλες βιβλιοθήκες και πολλές άλλες μικρότερες. Οι τόμοι των βιβλίων της, μόνο 1900 τα μόνον δανειζόμενα βιβλίων, υπερβαίνουν κατά πολύ τις 200.000, ενώ στο δανειστικό και στο παιδικό τμήμα υπάρχουν άλλοι 35.000.

Στην ευθύνη της έχει, μια από τις πρώτες εκδόσεις στην ιστορία, το έργο «Κωμωδία» του Αριστοφάνη, που εκδόθηκε στη Βενετία το 1498, ενώ από τον 16^ο αιώνα υπάρχουν αρκετά έργα, όπως «Περί του Πελοποννησιακού πολέμου», του Θεοκλήδη (1564), «Απαντα», του Αριστοτέλη (1550), το «Λεξικό» του Σουΐδα (1544), «Turcograecia» Martino Crusio» (1584) κ.α.

Ανάμεσα στις βιβλιοθήκες, με μερικές χιλιάδες βιβλία η καθεμία, είναι του Δημ. Βικέλα, των Γιώργου και Μαρώς Σεφέρη, της Έλλης Αλεξίου και του Μάρκου Αυγέρη, του Στέργιου Σπανάκη, του μητροπολίτη Θεοδώρου Τζεδάκη, του περιφημου Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Ηρακλείου, του Γυμνασίου Ηρακλείου, του Ιωάννη Λυμπίτη, του Στέφανου Ξανθοπούδη, του μάρτυρα δημάρχου Μηνά Γεωργιάδη, του Ελευθερίου Πλατάκη, του Νίκου Γιανναδάκη, του Ανδρέα και της Μαρίας Καλοκαιρινού, του ποιητή Άρη Χατζηδόκη, του Γεωργίου Γρατσέα, του στρατηγού Ιωάννη Αλεξάκη, του Γιώργου Ανεμογιάννη, του αντιστασιακού Νίκου Βασιλάκη, καθώς και δεκάδες άλλες με πολύτιμα και σπάνια βιβλία. Τελευταία αποκτήματα η βιβλιοθήκη του αείμνηστου αρχαιολόγου Μανώλη Μπορμπούδακη, που αποτελείται από σχεδόν 1.700 τόμους σπάνιων βιβλίων, και του θεολόγου Νικόλαου Ζευγαδάκη, από 500.

Στο **τμήμα εφημερίδων και περιοδικών** υπάρχουν περισσότερες από 300.000 εφημερίδες, που είναι δεμένες σε 5.000 και πλέον

Η παλιότερη έκδοση που κατέχει η Βικελαία, το έργο «Κωμωδία» του Αριστοφάνη, που κυκλοφόρησε το 1498. Είναι μια από τις αρχαιότερες εκδόσεις στην ιστορία της τυπογραφίας. Η Βιβλιοθήκη έχει επίσης πολλές εκδόσεις του 16ου αιώνα

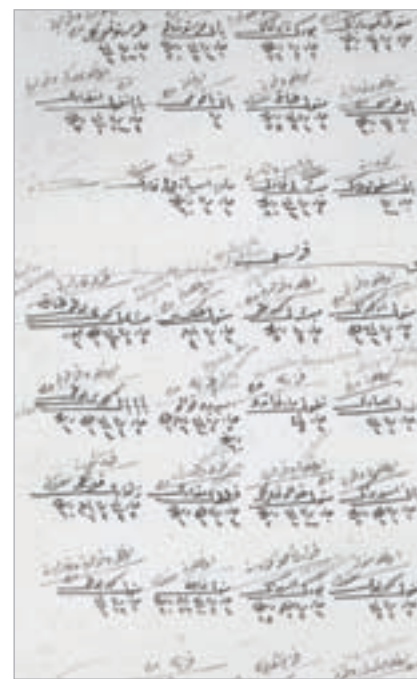
Μια σπάνια συνάντηση καταγεγραμμένη από το Τμήμα Οπτικοακουστικών Μέσων της Β.Δ.Β. Ο Στέργιος Σπανάκης δίνει συνέντευξη στον έφορο Νίκο Γιανναδάκη για τα ιστορικά αρχεία. Η συνάντηση, που έγινε στο σπίτι του Σπανάκη το 1987

τόμους, και πάνω από 500 τίτλοι περιοδικών από το 1821. Μεταξύ αυτών οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες, «Τα Ελληνικά Χρονικά» (Μεσολόγγι, 1824-25), «Γενική Εφημερίς της Ελλάδος» (Ναύπλιο, 1826-27), «Χρόνος» (Ναύπλιο, 1833), ακόμη «Εφημερίς της Κυβερνήσεως» (Αθήνα 1833-1864) και δεκάδες άλλοι τίτλοι ιστορικών εφημερίδων του 19^{ου} αιώνα (Εφημερίς των Αγγελιών, Ημέρα, Αιών, Μέλλον της Πατρίδος, Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως, Κλειώ, Ρωμικός, Εστία, κ.α.).

Ανάμεσα στις εφημερίδες που εκδόθηκαν στην Κρήτη, είναι η πρώτη στην ιστορία «Βακάϊ Γκιριτό» (Κρητικά Γεγονότα), που κυκλοφόρησε η αγιωνική διοίκηση το 1831, απ' την οποία αποκτήθηκαν πρόσφατα τα τεύχη της περιόδου 1832-33, η «Κρήτη», που από το 1866 εξέδιδε τη τουρκική διοίκηση, η «Κρήτη» που κυκλοφόρησε ως εφημερίδα των επαναστατών το 1867. Επίσης «Μίννας», που κυκλοφόρησε το 1880,

Το πρώτο φύλλο των περιφημων «Ελληνικών Χρονικών» (1-1-1824) στη Βικελαία, με σειρά άλλων τευχών της Επαναστατικής εφημερίδας

Από τα χειρόγραφα του Κώδικα των Θουκών του τουρκικού Αρχείου, με τις σημειώσεις του Ν. Σταυρινίδη

από τη μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας, περιλαμβάνει περίπου 500.000 σελίδες αρχαικού υλικού της περιόδου 1272 - 1669, σε μικροφίλμ. Πρόκειται για τα αρχεία, των δουκών της Κρήτης, των συμβολαιογράφων κ.α.

Το **Τουρκικό Αρχείο Ηρακλείου**, στο οποίο επί δεκαετίες εργάστηκε ο Νικόλαος Σταυρινίδης, καλύπτει την περίοδο 1656-1900 τα συμπεριλαμβάνει εκατομύρια πρωτότυπα χειρόγραφα. Σ' αυτό φυλάσσονται 409 χειρόγραφοι Κώδικες, 63.500 συμβόλαια, 211 τόμοι με διάφορα έγγραφα, πάνω από 100 τόμοι με οθωμανικά βιβλία και εφημερίδες, 9 φάκελοι με δικαστικές αποφάσεις, οθωμανικές όλα της περιόδου της τουρκοκρατίας, καθώς επίσης δεκάδες χιλιάδες μεταφρασμένα έγγραφα, είτε του μεταφραστικού γραφείου, μέχρι το 1933, είτε, στη συνέχεια του Ν. Σταυρινίδη.

Πιο συγκεκριμένα το Τ.Α.Η. αποτελείται, μεταξύ άλλων, από 409 χειρόγραφους κώδικες, καλλιτεχνικά αραβουργήματα, ο καθένας από τους οποίους συμπεριλαμβάνει από 150-485 σελίδες. Πρόκειται για τους Ιεροδικαστικούς Κώδικες, τους Κώδικες του Εφακίου.

Στο Τ.Α.Η. υπάρχουν ακόμη δεκάδες χιλιάδες έγγραφα των συμβολαιογράφων της περιόδου 1879-1899. Ανέρχονται σε περίπου 63.500 συμβόλαια της εποχής. Υπάρχουν, ακόμη, 9 φάκελοι με πρακτικά των δικαστηρίων, 15 τόμοι με πιστοποιητικά των δικαστηρίων, 13 τόμοι του Πρωτοδικείου Ειρηνοδικείου, 115 τόμοι των Βιβλίων Υποθηκών πολλών δήμων του νομού Ηρακλείου της περιόδου 1881-1896 και 42 τόμοι απ' τα Βιβλία Μετεγγραφών δήμων επίσης του νομού Ηρακλείου.

Ένα άλλο τμήμα του Τ.Α.Η. αφορά σε 43 τόμους του υλικού της Μικτής Επιτροπής Ανταλλαγών Ελλάδας - Τουρκίας, 26 τόμους βιβλίων διαφόρων υπηρεσιών της τουρκικής διοίκησης, 75 τόμους με διάφορα βιβλία, λεξικά, παλιά κοράνια του 18^{ου} αιώνα, καθώς και εκπαιδευτικά εγχειρίδια που τυπώθηκαν στην Κρήτη από το

Η δίγλωσση εφημερίδα «Κρήτη» της τουρκικής Διοίκησης

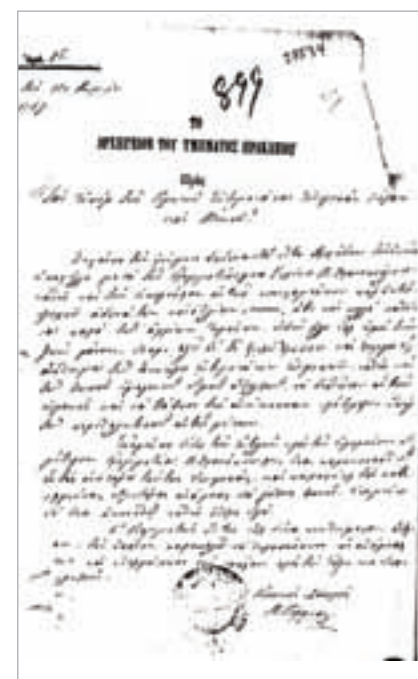
1860 μέχρι το τέλος της τουρκοκρατίας και χρησιμοποιήθηκαν για την εκπαίδευση των μουσουλμάνων του νησιού. Επίσης εφημερίδες που κυκλοφορούσαν στην Κρήτη, στα οθωμανικά.

Το **Αρχείο της Δημογεροντίας Ηρακλείου** (1858-1900) περιλαμβάνει 400.000 έγγραφα που αφορούν στους χριστιανούς του Ηρακλείου.

Το **Αρχείο του Δήμου Ηρακλείου**, στο οποίο περιλαμβάνονται 760.000 σελίδες εγγράφων της περιόδου 1882-1947 κι άλλοι 97 τόμοι με τα πρακτικά των συνεδριάσεων, τις αποφάσεις του δημοτικού συμβουλίου, κ.λπ. μέχρι 1975.

Τα **Κατοχικά Αρχεία**, που περιλαμβάνουν δεκάδες χιλιάδες έγγραφα της περιόδου 1941-1945 και αφορούν σε επιμέρους αρχεία τόσο της γερμανικής κατοχικής διοίκησης όσο και της Αντίστασης. Η πιο μεγάλη ενότητα αποτελείται από τα 28.000 έγγραφα της τοπικής γερμανικής διοίκησης, ενώ μια άλλη ενότητα είναι 4.000 έγγραφα του στρατιωτικού διοικητή Ανδρέα Νάθενα, κατά την αποχώρηση των Γερμανών. Παράλληλα υπάρχουν τα αρχεία του γραμματέα του ΕΑΜ Νικολάου Σακλαμάνη, του καπετάνιου του ΕΛΑΣ Στρατή Βολουδάκη, του ιστορικού και δημοσιογράφου Ιωάννη Μουρέλλου, με έγγραφα και φωτογραφίες της περιόδου, του Νίκου Βασιλάκη με πλούσιο αρχαιολογικό υλικό για το ΕΑΜ, τον ΕΛΑΣ, την ΕΠΟΝ, το ΚΚΕ, την αντίσταση, τον εμφύλιο. Κι ακόμη μικρότερες συλλογές του Γεωργίου Πετρακογιώργη, του Γεωργίου Κάββου, του Εμμανουήλ Αγγελάκη, του Ιωάννη Ακουμιανάκη, του Ευάγγελου Παπασσαράκη και άλλων πολλών.

Το **Κρητικό Αρχείο**, που παραχώρησε σε ψηφιακή μορφή η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, με περισσότερες από 200.000 σελίδες εγγράφων της περιόδου από το 1822-1898, τα περισσότερα από τα οποία αφορούν στην επανάσταση 1866-69. Ανάμεσα στα ψηφιοποιημένα έγγραφα είναι όλες οι απο-

Εγγραφο του Αρχηγείου του Τμήματος Ηρακλείου στην Επανάσταση του 1866, με την υπογραφή του Γενικού Αρχηγού Μιχαήλ Κόρακα

φάσεις των γενικών Συνελεύσεων των Κρητών, από το 1866, κείμενα όλων των μεγάλων επαναστατών της Κρήτης (π.χ. Κόρακα, Μάντακα, Χατζημιχάλη Γιάνναρη κ.α.), του Ελευθερίου Βενιζέλου, του Ι.Κ. Σφακιανάκη, Αντωνίου Μιχαηλάκη.

Ψηφιοποιημένο αντίγραφο της **Επιτροπής Αμύνης Αρχόντων**, για την περίοδο 1897-98, με πολλές εκατοντάδες έγγραφα.

Εκτός από τις παραπάνω μεσαιωνικές ιστορικές ενότητες υπάρχουν τα αρχεία των Ελευθερίου Πλατάκη, του Οικουμενικού Πατριάρχη Μελετίου Μεταξάκη, του Στέργιου Σπανάκη, του ποιητή Γεωργίου Σαραντάρη, του Γεωλ. Υπάρχουν ξεχωριστά αρχεία με έργα πολλών Κρητικών ζωγράφων, επίσης αρχιτεκτονικών σχεδίων, των ποιητών Μηνά Νικηφοράκη και Μάνου Ελευθερίου, του πνευματικού συλλόγου «Λόγος και Τέχνη».

Υπάρχει, επίσης το κλειστό αρχείο του πρώην δημάρχου Μανώλη Καρέλη, της νεολαίας του ΚΚΕ εσωτερικού Ε.ΚΟ.Ν. Ρήγας Φεραϊός και του τοπωνυμικού αρχείου.

Επίσης βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη η διαδικασία παράδοσης και παραλαβής των παλιών αρχείων του Βενιζελείου Νοσοκομείου.

Από την έρευνα κορυφαίων επιστημόνων στις αρχαιολογικές συλλογές της Βικελαίας έχει εκδώσει πολλούς τόμους με σπουδαία ιστορικά έργα.

Εκτός από τα έγγραφα αρχεία, υπάρχουν τα οπτικοακουστικά, τα οποία επεξεργάζεται το αντίστοιχο τμήμα και στα οποία υπάρχουν περισσότερες 650 ώρες μαγνητοσκοπημένου και 1.000 ώρες ηχητικού υλικού, με καταγραφές σπάνιων εκδηλώσεων, ομιλιών, μαρτυρίες αγωνιστών και λογίων της Κρήτης, οι περισσότεροι από τους οποίους δεν βρίσκονται σήμερα στη ζωή.

Αυτή είναι, πολύ συνοπτικά, η Βικελαία. Μια σπουδαία πηγή γνώσης και πολιτισμού.

Πώς χαρακτήρισε το 1994 στα επίσημα έγγραφά της η Ε.Ε. τη Βικελαία

«Η Βιβλιοθήκη είναι μια μορφή Ακαδημίας Επιστημών της Κρήτης, μια σοφή κοινότητα»

Τον μορφωτικό και ιστορικό πλούτο της Βικελαίας που σήμερα απαξιώνει δια των εκπροσώπων της, αλλά και της δικής της αδιαφορίας για την τύχη της, η πόλη του Ηρακλείου, εκθείασαν και τίμησαν με πολλές ευκαιρίες ιδρύματα, φορείς, πνευματικοί παράγοντες. Μετάξι αυτών ασφαλώς είναι η βράβευση από την Ακαδημία, το 1995, για το θαυμάσιο εκδοτικό της έργο και η συνεργασία μαζί της κορυφαίων επιστημονικών και ερευνητικών ιδρυμάτων από την Ελλάδα και το εξωτερικό, όπως, για παράδειγμα, η περιφημη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας.

Ξεχωριστή, και έντονα συμβολική, όμως είναι η τιμή που απένευσε η ίδια η Ε.Ε. το 1994. Τότε η Βιβλιοθήκη τέθηκε υπό τον εξονυχιστικό έλεγχο της, καθώς είχε ενταχθεί στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Recite στο πλαίσιο του οποίου είχε χρηματοδοτηθεί ώστε να εξασφαλίσει τα μικροφίλμς του ελαφαιρικά σημαντικού για την ιστορία της Κρήτης βενετσιάνικων αρχείων που υπάρχε στη Μαρκιανή. Ο απεσταλμένος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δανός πανεπιστημιακός Bill Stevenson ήταν εκείνος που ανέλαβε αυτό τον έλεγχο ώστε να διαπιστώσει

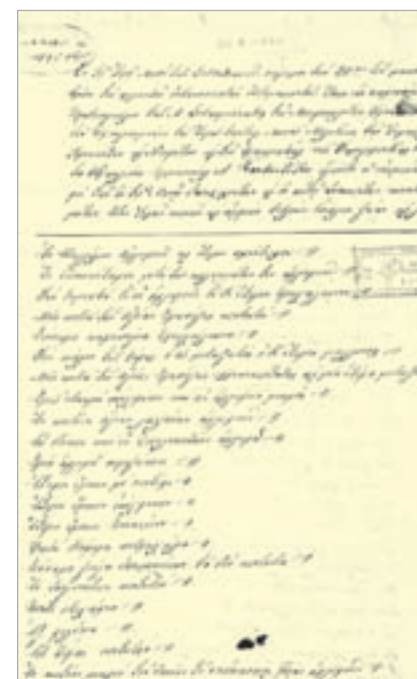
αν η Βικελαία ήταν πράγματι ένας σοβαρός εταίρος που σωστά χρηματοδοτήθηκε για την απόκτηση των αρχείων. Ήταν η περίοδος που στην Ελλάδα και στην Ευρώπη γίνονταν πολλές συζητήσεις για παράνομες κοινοτικές χρηματοδοτήσεις, για κονδύλια που εισέπρατταν φορείς, αλλά δεν χρησιμοποιούνταν για το λόγο που δόθηκαν. Ο κοινοτικός επιθεωρητής επισκέφτηκε τη Βικελαία, όπως και άλλους φορείς, επηρεασμένος και καχύποπτος εξαιτίας του γενικότερου κλίματος. Όμως έφυγε εντυπωσιασμένος! Λίγες ημέρες αργότερα συνέταξε έκθεση προς τα όργανα της Ε.Ε. με την οποία επιβεβαίωσε με απόλυτο τρόπο ότι τα κονδύλια χρησιμοποιήθηκαν όπως όριζε το πρόγραμμα. Η Βιβλιοθήκη κατάφερε με τα χρήματα που πήρε να κάνει επιπλέον 100.000 μικροφωτογραφίες χειρογράφων, πέραν αυτών που όριζε η σχετική σύμβαση, γεγονός πρωτοφανές για όλη την Ε.Ε. Δηλαδή με τα ίδια κονδύλια να παραχθεί πολύ περισσότερο έργο. Αλλά δεν σταμάτησε εκεί, καθώς έδωσε στη Βικελαία το χαρακτηρισμό της Ακαδημίας Επιστημών της Κρήτης, αφού εντυπωσιάστηκε απ' αυτό που εξέφραζε η Βικελαία! Έγραφε στην

αναφορά του προς την Κομισιόν, την οποία κοινοποίησε τότε στον Νίκο Γιανναδάκη: «Η Βιβλιοθήκη είναι μια μορφή Ακαδημίας Επιστημών για την Κρήτη και λειτουργεί ως βιβλιοθήκη, αρχείο, μουσείο, διοργανωτής εκθέσεων, διαλέξεων, και ως μια σοφή κοινότητα! Μάλιστα, χωρίς να έχει τεθεί κανένα θέμα, ο εντυπωσιασμένος Δανός σημείωνε ότι στη Βενετία, εκτός από τα αρχεία που είχε ζητήσει η Βικελαία, υπήρχαν επίσης πολλά ακόμη με έγγραφα που είχαν παραχθεί στη Δημοκρατία του Αδρια, μεγάλου ενδιαφέροντος για την Κρήτη, τα οποία μελλοντικά θα μπορούσε να προμηθευτεί η Βιβλιοθήκη του Ηρακλείου. Αργότερα ο αξιωματούχος της Ε.Ε. επανήλθε και πρότεινε στη Βικελαία να ξεκινήσει αυτή η προσπάθεια για την απόκτηση και των άλλων αρχείων. Όμως πλέον ήταν τόσα πολλά αυτά που είχε μπροστά της η Βιβλιοθήκη, ώστε και πραγματική Ακαδημία να ήταν δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί.

Ο τίτλος τιμής αυτός ασφαλώς ακολουθεί και θα ακολουθεί για πάντα τη Βιβλιοθήκη, όσο κι αν η άγνοια και αδιαφορία αυτής της πόλης την αμφισβητεί και την θέτει σε άλλες προτεραιότητες...

Χειρόγραφο νοταρίου (συμβολαιογράφου) που υπάρχει στο Ενετικό Αρχείο

Χειρόγραφο του Αρχείου της Δημογεροντίας του 1870

Πιστοποιητικό-Έγγραφο του Αρχείου του Δήμου Ηρακλείου που αφορά σε πρόσφυγα της Μικρασιατικής Καταστροφής